

JINOYATCHILIKGA QARSHI KURASHISHDA HUQUQNI MUHOFAZA QILUVCHI ORGANLARNING HAMKORLIGINING AYRIM JIHATLARI

*Ichki ishlar vazirligi Malaka oshirish instituti Yuridik fanlar
kafedrasi o'qituvchisi*

XAMRAYEV JASUR QUDRAT O'G'LI

Annotatsiya: Maqolada ichki ishlar organlarining inson huquqlarini ta'minlashda, jamoat tartibini va xavfsizlini ta'minlashda huquqni muhofaza qiluvchi organlari bilan o'zaro hamkorligining huquqiy va tashkiliy asoslari ilmiy tahlil qingan.

Kalit so'zlar: Jamoat tartibini saqlash, inson huquqlari, Ichki ishlar organlari, hamkorlik.

Annotation: The article provides a scientific analysis of the legal and organizational foundations of cooperation between internal affairs bodies and law enforcement agencies in ensuring human rights, public order and security.

Keywords: Public order, human rights, internal affairs bodies, cooperation.

Аннотация: В статье дается научный анализ правовых и организационных основ взаимодействия органов внутренних дел и правоохранительных органов по обеспечению прав человека, общественного порядка и безопасности.

Ключевые слова: Общественный порядок, права человека, органы внутренних дел, сотрудничество.

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar doirasida aholining tinch va osoyishta hayotini ta'minlash hamda jamiyatimizda qonunga itoatkorlik va jamoat xavfsizligi madaniyatini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Jumladan, jamoat xavfsizligini ta'minlash yo'nalishidagi ishlarni "Xalq manfaatlariga xizmat qilish" tamoyili asosida tashkil etishning mutlaqo yangi mexanizm va tartiblari joriy etilib, davlat organlarining jamoatchilik tuzilmalari bilan o'zaro maqsadli hamkorligi yo'lga qo'yildi.

Shu bilan birga, jahonda kuchayib borayotgan turli xavf-xatar va ziddiyatlar, el-yurt tinchligi va osoyishtaligiga tahdidlar, pandemiya, tabiiy va texnogen ofatlar mas'ul davlat tuzilmalariga o'z faoliyatini "Barcha sa'y-harakatlar inson qadri uchun" degan ustuvor g'oya asosida yanada takomillashtirish vazifasini yuklamoqda.¹

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi (2021 yil 29 noyabr) PF-27-son farmoni // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 01.12.2021 y., 06/21/27/1116-son

Shu sababli, Prezidentimizning tashabbusi va rahbarligi ostida so‘nggi yillarda qabul qilingan qonun hujjatlari asosida ichki ishlar va Milliy gvardiya organlarining jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta‘minlash faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan salmoqli ishlar amalga oshirildi. Jumladan, ish uslublari, aholiga xizmat ko‘rsatish masalalarini, hamkorlik mexanizmlarini, raqamli texnologiyalarni joriy etish darajasini va shaxsiy tarkib bilan ma‘naviy-ma‘rifiy ishlarni tashkil etish choralarini kuchaytirish bu boradagi tizimli ishlarning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘ldi. Shuningdek, hududlarda jinoyatchilik ahvolidan kelib chiqib, har bir tuman, shahar va mahallalarni toifalarga ajratish hamda hokimliklar, sektorlar va jamoatchilik bilan hamkorlikda “jinoyat o‘choqlari”ni bartaraf etish uchun barcha zarur kuch va vositalarni jalb qilish belgilandi.²

Bir so‘z bilan aytganda ushbu sohada ilmiy tadqiqot olib borgan huquqshunos olimlar to‘g‘ri ta‘kidlaganlaridek, ichki ishlar organlari bilan Milliy gvardiya faoliyatida amalga oshirilayotgan islohotlar huquq tartibotni mustahkamlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jamoat tartibini saqlash va jamoat xavfsizligini ta‘minlash faoliyatining samaradorligini oshirishga qaratilgan³.

Ma‘lumki, har qanday davlat organi boshqa tuzilmalar bilan hamkorlikni tashkil qilmasdan turib, ichki imkoniyatlari doirasida o‘z faoliyatining samaradorligini ta‘minlay olmaydi. Jumladan, ichki ishlar organlari ham o‘z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirishda tarkibiy tizimga kiruvchi tarmoq xizmatlari, boshqa huquqni muhofaza qilish idoralari, davlat va jamoat tashkilotlari bilan o‘zaro hamkorlik qiladi.⁴

Ma‘lumki, jamoat xavfsizligini samarali ta‘minlashning asosiy shartlaridan biri, ushbu faoliyatga jalb etilgan barcha turdagi kuch va vositalari, boshqa davlat organlari va jamoatchilikning o‘zaro hamkorlikni ta‘minlash hisoblanadi⁵.

Bizga ma‘lumki, bugungi kunda ichki ishlar va Milliy gvardiya organlarining o‘zaro hamkorligi qonun hujjatlarida mustahkamlangan. Xususan, normativ-huquqiy

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi «Jamoat xavfsizligini ta‘minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-6196-sonli farmoni // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 26.03.2021 y., 06/21/6196/0240-son.

³ Selimanova S.M., Xudoyberdiev A.A. Ichki ishlar organlari milliy gvardiya bo‘linmalari bilan hamkorlikda ommaviy tadbirlar o‘tkazish vaqtida jamoat tartibini saqlashning asosiy yo‘nalishlari // «Sudebno-pravovye reformy: natsionalny i zarubejnyy opyt»: materialy mejdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferensii (30 sentabrya 2021 goda). – T.: Universitet obshchestvennoy bezopasnosti Respubliki Uzbekistan, 2021. – S. 57.

⁴ Ziyodullaev M.Z. Militsiya tayanch punktlarining jamoat tartibi va xavfsizligini ta‘minlash faoliyatini boshqarishni takomillashtirish. Yurid. fan. nomzodi. Dis.-T., 2008. – B. 114.

⁵ Sharipov S.S. Ichki ishlar organlarining jamoat xavfsizligini ta‘minlash sohasidagi hamkorligini takomillashtirishning ayrim jihatlar // Journal of Law Research. 2022, 7 vol., issue 11, P 21.

hujjatlarda, ichki ishlar organlari o'z faoliyatini ochiq va shaffof tarzda, davlat organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, boshqa tashkilotlar va fuqarolar, shuningdek ommaviy axborot vositalari bilan hamkorlikda amalga oshirishi⁶ shuningdek, Milliy gvardiya o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarishda davlat organlari va boshqa tashkilotlar, fuqarolik jamiyati institutlari hamda fuqarolar bilan qonun hujjatlarida belgilangan tartibda hamkorlik qilishi belgilangan.⁷

O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi va "Milliy gvardiyasi to'g'risida"gi qonunlari bu borada muhim huquqiy asos bo'lib hisoblanadi. Ushbu qonun asosida qabul qilingan qonun osti hujjatlarda ya'ni Prezident farmon, qaror va farmoyish, Vazirlar Mahkamasining qarori hamda idoraviy normativ-huquqiy hujjatlar va qo'shma qarorlarda ichki ishlar va Milliy gvardiya organlari o'zaro hamkorligining tashkiliy asoslari belgilangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasining «Ichki ishlar organlari to'g'risida»gi qonun va 2017–2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalar ijrosini ta'minlash maqsadida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Ichki ishlar organlarining faoliyati samaradorligini tubdan oshirish, jamoat tartibini, fuqarolar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilishni ta'minlashda ularning mas'uliyatini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-5005 son (2017 yil 10 aprel) farmoni jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta'minlash faoliyatini huquqiy tartibga soladigan muhim hujjatdir. Farmonda jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta'minlash sub'ektlarining vazifalari, funksiyalari va javobgarligini aniq chegaralash, takrorlanuvchi va dolzarbligini yo'qotgan vakolatlarni chiqarib tashlash, bo'linmalarining tezkorligi va samaradorligini ta'minlovchi moddiy-texnik ta'minoti darajasini mustahkamlash, zamonaviy ilmiy-texnik vositalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, shu jumladan davlat xizmatlari sifatini yaxshilash nazarda tutildi.

Mazkur farmon ijrosi doirasida qabul qilingan ichki ishlar va Milliy gvardiya organlarining jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta'minlash faoliyatini huquqiy tartibga solishda asosiy o'rin tutadigan quyidagi muhim hujjatlar – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Toshkent shahrida jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishning sifat jihatidan yangi tizimini joriy etish to'g'risida»gi PQ-3528-son (2018 yil 14 fevral), «Toshkent shahrida jamoat tartibini ta'minlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka

⁶ O'zbekiston Respublikasining ichki ishlar organlari to'g'risidagi qonuni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, – 2017. – № 37. – 978-m.

⁷ O'zbekiston Respublikasining milliy gvardiyasi to'g'risida gi qonuni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 19.11.2020 y., 03/20/647/1569-son.

qarshi kurashish samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-3786-son (2018 yil 19 iyun) va «Jamoat xavfsizligini ta'minlash samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4075-son (2018 yil 24 dekabr) qarorlari mamlakatimiz poytaxti – Toshkent shahrida ichki ishlar organlarining jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta'minlash bo'linmalari faoliyatini samarali tashkil etish, ular faoliyatiga ilg'or ish usullari va zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3528-son (2018 yil 14 fevral) qarori bilan Toshkent shahrida qayta tashkil etilgan ichki ishlar bo'limlari zimmasiga sektorlar hududlarida jamoat tartibini saqlashni amalga oshirish uchun javobgarlik yuklatilib, ularning rahbarlariga hududga biriktirilgan patrul-post xizmati naryadlarining kundalik dislokatsiyasini belgilash huquqi berildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3786-son (2018 yil 19 iyun) qarori asosida Toshkent shahrida jamoat tartibini ta'minlashning yangicha tizimini nazarda tutadigan «Xavfsiz poytaxt» konsepsiyasi joriy etilib, soat 16:00 dan 8:00 ga qadar vaqt oralig'ida ichki ishlar organlari, Milliy gvardiya saf bo'linmalari jamoat tartibini ta'minlash kuchlarining kamida 70 foizini, shuningdek, jamoatchilik vakillarini jalb qilish orqali tunu kun uch smenali patrul rejimi yo'lga qo'yildi. Shuningdek, qaror bilan: patrullik qilish uchun biriktirilgan hududda jamoat tartibini buzish holatlari mavjud emasligi, ularning o'z vaqtida oldi olinishi va ularga chek qo'yilishi sutkaning kechki va tungi vaqtida xizmat olib borayotgan jamoat tartibini ta'minlash kuchlari faoliyatini baholashning eng muhim mezonlari hisoblanishi belgilandi; konsepsiyani amalga oshirish doirasida jamoat tartibini ta'minlash kuchlarini muvofiqlashtirish va aloqa mobil markazlarining faoliyat yuritishi amaliyoti joriy etildi va ular ichki ishlar bo'limlari xizmat ko'rsatish hududlariga biriktirildi; Toshkent shahrining har bir mahallasida «Fidokor yoshlar» jamoatchilik patrul guruhlari tashkil etildi.

Mamlakatimizda tinchlik va barqarorlikni mustahkamlash maqsadida davlat, jamiyat va shaxs xavfsizligini ta'minlash tizimida keng ko'lamli demokratik islohotlar izchil davom ettirilmoqda. Xususan, jamoat xavfsizligini ta'minlash, jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarliklar profilaktikasining yaxlit tizimini shakllantirish, ichki ishlar organlarining eng quyi bo'g'inidan respublika darajasigacha samarali faoliyatini yo'lga qo'yish va zamonaviy ish uslublarini joriy etish orqali mamlakatimizda huquq-tartibot va qonuniylikni mustahkamlash, aholining tinchligi va osoyishtaligini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-6196-son (2021 yil 26 mart) farmoni qabul qilindi.

Farmonga binoan ichki ishlar organlarining jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta'minlash faoliyatini tashkil etishning mutlaqo yangi mexanizmlari sifatida quyidagilar belgilandi:

birinchidan, ichki ishlar organlarining tayanch punktlari negizida mahalla huquq-tartibot maskanlari bosqichma-bosqich tashkil etilishi belgilandi. Unga muvofiq, mahalla huquq-tartibot maskani hududdagi jamoat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashishning asosiy quyi bo'g'ini hisoblanib, uning negizida ichki ishlar organlarining tegishli sohaviy xizmatlari, Milliy gvardiya va boshqa davlat organlarining muvofiqlashtirilgan faoliyatini hamda jamoat xavfsizligini ta'minlash ishlarini tizimli tashkil etish va muvofiqlashtirish vazifasi profilaktika inspektoriga yuklatildi;

ikkinchidan, ushbu Farmon bilan ichki ishlar organlari tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha «yo'l xaritasi» tasdiqlandi. Unga muvofiq quyidagilarni nazarda tutuvchi jamoat xavfsizligini ta'minlashning sifat jihatidan yangi tizimini joriy etish belgilandi: O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash; patrul-post va yo'l-patrul xizmatlari, huquqbuzarliklar profilaktikasi va probatsiya xizmatlari bo'linmalarining o'zaro hamkorlikda ishlashi bo'yicha yangi mexanizmlarni belgilash; Milliy gvardiya bo'linmalarining jamoat tartibini saqlash tizimidagi vakolatlari va shaxsiy javobgarligini belgilash; probatsiya nazoratidagi shaxslarning xulq-atvorini kunlik nazorat qilishda profilaktika inspektorlari bilan hamkorlik mexanizmlarini joriy etgan holda probatsiya bo'linmalarining faoliyati samaradorligini oshirish.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 26-martdagi «Jamoat xavfsizligini ta'minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-6196-son Farmoniga muvofiq, shuningdek, mamlakatimizda jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimini yanada rivojlantirish hamda ushbu sohadagi davlat siyosatining istiqbolli yo'nalishlarini belgilash maqsadida, yana bir muhim hujjat, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-27-son farmoni qabul qilindi.

Jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlashdagi *o'zaro hamkorlik* – ushbu faoliyat bilan shug'ullanuvchi sub'ektlarning qonun va qonun osti normativ-huquqiy hujjatlariga asoslanib, o'zaro kelishilgan holda faoliyatning shakl va usullari, xizmat vakolatlaridan samarali foydalanishi bo'lib⁸, bunda ikki yoki undan ortiq xizmat, ya'ni boshqaruvning bir-biriga bo'ysunmagan alohida ishtirokchilari o'z harakatlarini o'zaro kelishib bajarishadi⁹. Kriminolog Z.S. Zaripov aytganidek, hamkorlikni tashkil

8 Афанасев В. А. Организация работы участкового инспектора милиции. – М., 1990. – С. 38.

9 Пулатов Ю. С., Исмаилов И. У., Курбанов А. Ички ишлар органларида бoshqaruv asoslari. – Т., 2005. – Б. 104.

qilishga ichki ishlar organlari tizimidagi mehnat taqsimoti, tarkibiy bo‘linmalar o‘rtasida vazifalar va majburiyatlarning taqsimlanishi kabi masalalarni qamrab olgan maqsadning vujudga kelishi sifatida ham qarash mumkin. O‘zaro hamkorlikning maqsadi boshqaruv tizimi oldida turgan umumiy vazifalarini hal etishda kuch va vositalarni to‘g‘ri taqsimlashni anglatadi¹⁰.

Bu borada tadqiqot olib borgan huquqshunos olimning – davlat organlari va muassasalari, jamoatchilik tuzilmalari bilan hamkorlikda amalga oshiriladigan vazifalar qo‘shma qarorlar, rejalar, ko‘rsatmalar va yo‘riqnomalarga muvofiq amalga oshiriladi degan fikriga qo‘shilish mumkin¹¹.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, ichki ishlar va Milliy gvardiya organlarining jamoat tartibini saqlash va xavfsizligini ta‘minlash sohasidagi o‘zaro hamkorlini samarali tashkil etilishi, *birinchidan*, ushbu hamkorlikning huquqiy tartibga solinganligiga; *ikkinchidan*, o‘zaro hamkorlikning asosiy yo‘nalishlari, usul va shakllarining, kuch va vositalarining aniq belgilab olinganligi, shuningdek hamkorlikning funksional vakolatlar doirasi bilan aniq chegaralanganiga; *uchinchidan*, hamkorlikning muhim sharti bo‘lgan axborot muhitining yaratilganligiga; *to‘rtinchidan*, hamkorlikning birgalikda rejalashtirilishi, rejalarining amaldagi ijrosi samarali ta‘minlanishi va ish natijalarining birgalikda tahlil qilib borilishiga ko‘p jihatdan bog‘liqdir.

Xulosa sifatida shuni ta‘kidlash joizki, huquqni muhofaza qiluvchi organlar jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasidagi o‘zaro hamkorligining huquqiy va tashkiliy-taktik asoslarini takomillashtirish, jamoat tartibi va fuqarolar xavfsizligiga qarshi qaratilgan g‘ayriijtimoiy hatti-harakatlarni aniqlash, ularning oldini olish va bartaraf etish bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘rish kabi faoliyatlarini samarali tashkil qilish uchun imkon beradi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 29 noyabr kuni «O‘zbekiston Respublikasi jamoat xavfsizligi konsepsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-27-son farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 26 martdagi «Jamoat xavfsizligini ta‘minlash va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasida ichki ishlar organlari faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-6196-sonli farmoni

¹⁰ Запиров З. С. Профилактическая функция следственных подразделений органов внутренних дел. – Т., 1980. – С. 57.

¹¹ Sharipov S.S. Ichki ishlar organlari patrul-post xizmati saf bo‘linmalarining faoliyatini boshqarishni takomillashtirish. Yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) ilmiy darajasini olish uchun e‘zilgan dissertatsiya.// – T. – 2020. – B. 76.

3. Ziyodullaev M.Z. Militsiya tayanch punktlarining jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlash faoliyatini boshqarishni takomillashtirish. Yurid. fan. nomzodi. Dis.-T., 2008. – B. 114.
4. Sharipov S.S. Ichki ishlar organlarining jamoat xavfsizligini ta'minlash sohasidagi hamkorligini takomillashtirishning ayrim jihatlari // Journal of Law Research. 2022, 7 vol., issue 11, P 21.
5. O'zbekiston Respublikasining ichki ishlar organlari to'g'risidagi qonuni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, – 2017.
6. Афанасев В. А. Организация работы участкового инспектора милиции. – М., 1990. – С. 38.
7. Pulatov Yu. S., Ismailov I. U., Qurbonov A. Ichki ishlar organlarida boshqaruv asoslari. – T., 2005.
8. Запинов З. С. Профилактическая функция следственных подразделений органов внутренних дел. – Т., 1980.
9. Sharipov S.S. Ichki ishlar organlari patrul-post xizmati saf bo'linmalarining faoliyatini boshqarishni takomillashtirish. Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) ilmiy darajasini olish uchun e'zilgan dissertatsiya.// – T. – 2020. – B. 76.